

„În Bărăgan toți am fost în aceeași chinuire ”.

ELISABETA ROTH („Liza”), născută în 3 ianuarie 1916, **Tomnatic**. Deportată din **Tomnatic** în **Bumbăcari** (gara **Dudești, Cireșu**), împreună cu sotul, **ANDREI PORUMBIN**, născut în 25 martie 1918 la **Hotercani** (raion Dubăsari, azi jud. Orhei) și tiica **Marcela** (căsătorită **Păcurariu**), născută la 1 ian 1947 la **Tomnatic**. Înregistrați în 20 aprilie 1992 la **Tomnatic** de **Smaranda Vultur** (vezi Istorie traită – Istorie povestită. Deportarea în Bărăgan 1951 – 1956 , Amarcord , Timișoara 1997)

Am fost căsătorită 11 ani și după asta am fost trei luni văduvă și după asta ne-o ridicat și ne-o dus în Rusia. *

Au venit dimineața în zori, au bătut în geam să mă scol, să mă îmbrac, să merg numai câteva ore și vin înapoi. Și după ce i-au ridicat pe cei care au trebuit să plece, nu ne-a mai adus înapoi. Ne-a închis în școală. Când ne-a ridicat pe noi în Rusia, a spus că numai două săptămâni mergem și venim înapoi. Dar când au venit înapoi, au venit fără un picior, tăiat de tren, alții au fost în mină... alții singuri și-au căutat să moară.

Sora mea și mama erau fugite, s-au ascuns. Bunicii mei care stăteau la a doua casă de aici au venit și mi-au adus ceva de mâncare și câteva haine. Aveam 27 de ani atunci. Nu le-a lăsat pe rude să ne dea mare lucru. Cealaltă zi, dimineața, hai plecarea. În zori, un viscol, frig, o zăpadă! A fost în ianuarie, în 1945. După asta au venit căruțele. Armata rusă împrejur a încercuit. Unul după altul ne-a trântit pe noi în căruță, ca pe câini, ce să spun! Gata, mergem. Ne-a încărcat câți am încăput într-o **căniță**. Unul a avut o damigeană, altul un sac, altul o valiză. În dreapta și stînga erau **nișii**, trăgeau cu pistolul. Intra frica în noi. Tremuram de frig, n-am mai putut de frig și nici nu prea am fost îmbrăcată, că n-am știut despre ce e vorba când ne-a ridicat. Am gândit că mergem pentru două ore și venim înapoi.

* Cf. în bibliografie **Hanelore Baier** și **Doru Radosav**. Vezi și mărturia lui **Iosif Schafer**, supra, cap. Movila Găldăului.

Am pornit spre Comloș. Acolo am facut eu școală doi ani și jumătate. Înainte de a ajunge la Comloș am trecut printr-un sat, Vizejdea, și acolo a murit o femeie la noi în căruță. Și atunci cum să facem? Eu spun la o prietenă de a mea: Auzi, hai să fugim! Asta spune: eu nu-mi las bagajul. Eu n-am nevoie de bagaj, eu fug. Asta a fost noaptea și au dus-o pe femeia moartă la

Sfat, înăuntru și au mers și rușii înăuntru. Am sărit din căruță jos și am fugit. Am fugit, ce-o fi o fi, cum o vrea Dumnezeu! Hai cu mine, acum! Ce-o să se întâmple o să se întâmple. Na, am sărit gardul și am fugit. E satul mic acolo. Și am fugit la margine. Acolo a fost o femeie de la care am cumpărat mereu ouă și am știut că ea stă la marginea satului. Hai, mergem acolo. Na, prin zăpadă, înghețate de frig... Când ajungem acolo, am bătut la geam, am rugat să ne lase pe noi înăuntru ne încălzim. Ne-a făcut un ceai. Au avut frică oamenii, a fost plin de ruși. Au ridicat și de acolo din sat. „Ah, da mi-e frică să țin pe voi, da vă cunosc pe voi ca clienți”. Na, a putut și ne-a ținut o noapte pe noi și ne-am încălzit, ne-a dat puțin de mâncare și hai, mai departe, că ei au avut frică, că pe urmă pușcă pe ei, ori cine știe ce se întâmplă.

Na, am plecat mai departe pe câmp. Cum vrea Dumnezeu! Haide spre casă. Când, am auzit a doua zi, că mama a fost ridicată! Au prins-o pe mama, să spună unde sunt eu. Eu am spus să nu spună mamei că eu sînt fugită sau unde sunt eu, că mamei i-e frică și spune. Am spus asta la un om care a fost și el fugit. Numai el nu a spus. Am mers la o femeie și ea ne-a ascuns o noapte într-o cocie cu tulei, acolo am stat, dar nu mai puteam de frig. Omu ăla a spus că merge să facă drum, să vadă ce e în sat. Au, cu pușca au tras, și au tras rușii, au tras! Ne-a fost tare frică! Am zis, mai bine murim aici, da nu mai ieșim. Am crezut că gata! Dar ăla om a știut drumu și a stat la marginea satului și a mers la bunica lu femeia asta care a fost cu mine. Cum să facem, ce să facem? Ne-a spus să nu venim pînă nu ne anunță pe noi, că e mare razie în sat, caută pe fugiți.

Noaptea următoare, cînd am ajuns acolo, ne-au luat pe noi și ne-au dus în șopru, unde au avut o șiră de fîn. Am făcut o gaură și am intrat acolo înăuntru și au pus niște trifoi pe noi și niște lemne. Dimineața în zori auzim, trage, strigă, țipete. Și au venit și acolo și trecut peste noi. Am tremurat de frică. L-au luat pe bătrîn: unde suntem. Au spart ușa, au rupt tot, au spart tot, nu au găsit nimic. Și apoi ne-am dus la altă casă. Și acolo am stat o lună ascunse în zid. A fost o cameră mică, a fost un șpais gol, unde poți ascunde lucrurile, și a fost un zid care nu s-a cunoscut că-i ușă și-n față au pus un șifonier să nu se vadă ușa. Acolo am stat de frică. Da am avut adăpost. Ei, a doua zi au venit, dar nu au văzut nimica. N-au văzut că e cameră acolo. Am stat o lună și ceva acolo. Din cînd în cînd au deschis și ne-au dat mîncare.

Într-o noapte aud iar strigînd și văd iar roșu, că aveam un mic geam acolo: roșu peste tot, peste toți norii. S-a făcut un foc mare, așa a fost o boltă. Foc mare s-a făcut la cînepă. Țsta a fost un comunist mare, care i-o ajutat pe ruși să ne găsească... Că se ascundeau oamenii în fîn și cînepă și el a dat foc, Schreier, Parison.

Și după asta a venit ordin să ieșim toți care suntem, să punem două lanțe de sfeclă, să sădăm și scăpăm. Să iscălim și atunci scăpăm, suntem liberi. Da n-a fost adevărat. A fost o cursă ca să ne prindă. Și pe unii, ieșiți, i-o prins. Noi n-am ieșit (...)

După asta a început să lucreze comisia asta franceză, dar părinții mei au avut nume nemțesc. Da atunci am scăpat cu bunicu după mamă, că el s-a numit Richard. Atunci, cu mult chin și vai. Am fost, am făcut acte fel de fel, mama a umblat după acte. Bătrânii au plătit o grămadă de bani, dar nu contează asta, contează că am scăpat. Numai așa am scăpat. Când a venit comisia asta a fost, după ce i-au ridicat pe nemții care au avut între 17 și 40 de ani și i-a dus în Rusia.

Atunci m-am căsătorit cu bărbatu-meu să scap de asta. Și după aceea, când Marcela a avut patru ani, ne-a ridicat pe noi din nou. Am fost sara la botez și am aflat că ridică oameni, mai mult basarabeni și nemții iară. A spus că duce pe noi, dar n-am știut unde.

Atunci am venit noi doi acasă de la botez, am luat pe Marcela, care a avut patru ani, am îmbrăcat-o și... satu a fost încercuit, dar am avut scară și coș și am spus că mergem să luăm niște cireșe. Am avut noroc, am fugit pe aici, prin spate și am ajuns în alt sat, la Igrăș. Am avut acolo niște prieteni și ei ne-au ținut pe noi o săptămână, dar au avut și ei frică să țină pe noi. Am ieșit, că acum credeau că nu se mai întâmplă nimica. Când venim înapoi cu căruța, atingem satu, pac, ne-a prins pe noi! Gata am fost! Atunci am venit acasă, au fost alții în casă, vai și-amar ce-a fost. Atunci ce-i de făcut? Am adunat puțin. Un prieten a făcut bagaju, altfel nimic n-am fi avut. Na, ne-a dus pe noi la gară, șapte, opt familii care am fost ultimii. Atunci, haide, plecăm! Atunci ne-a lăsat să stăm pînă a doua zi în gară și el a fugit acasă să mai ia ceva de mîncare. A venit și a mai luat repede niște cartofi din grădină. Țsta a fost norocu. Atunci n-am putut să fierb, n-am avut nimic, numai am ras cartofi cruzi și așa i-am dat să mănânce. Și am mers mai departe.

Na, atunci am ajuns la București și au venit femeii cu farfurii, cu sandviciuri. Și Marcela a spus, mama dă-mi cafea, dă-mi lapte, mama unde-i zahăru, ca copilu, așa. O săptămână a fost drumu, o săptămână a dus pe noi, ne-a mai lăsat, ne-a agățat. Când am ajuns la Dudești, acolo, Cireși îi mai spune, ne-a luat pe noi jos, au stat acolo mașinile, un praf, o căldură, vai și-amar! Na, ne-a dus pe noi o mașină după alta. Unde? Pe cîmp, în grâu, așa mare ca mine! Grâu mare, frumos grâu! A fost așa un loc și o mică poartă și un par și acolo a fost scris Porumbin Andrei. Acolo a fost casa noastră, acolo ne-a trântit pe noi jos. Vai și-amar cum am pățit!

Atunci au început să vină, să țipe, scandal ca să facem loc, să facem case, numai să facem

țigle, chirpici.

Am avut un porc. Marcela toată ziua a trântit porumb acolo înauntru - copil! Ea murdară, căldură, praf, unde s-o spălăm? Mergea lumea cu găleți să ia apă. Vine el cu găleata, hai să facem baie, s-o spălăm! Când am vrut să o spăl pe cap, apa sărată, s-a lipit apa ca cleiul. cum se spune! A trebuit să căutăm un frizer și ăla i-a tuns tot părul. Și așa am chinuit noi.

Ei, după asta gata! Zilnic la ușă, sunt chirpici facuți? Câți sunt făcuți? (...) Au venit și la început n-am făcut nimic. Stăm o lună, stăm două, am făcut un bordei, așa o groapă pătrată, am acoperit cu paie, am tăiat grâu și am pus să nu plouă. Da când a plouat, a plouat mai tare acolo, a plouat dublu acolo. Și am ținut umbrela în pat. Vai și amar cum am stat!

Și încet, încet am făcut chirpici și am făcut casă. Am vândut din lucruri și am plătit un om să ne ajute... Când a fost casa gata a venit o ploaie mare și a înecat tot. A trebuit să ieșim și să stăm afară, să urcăm pe un deal. Atâta apă a fost acolo în casă. Și mobilă și tot ce am avut a fost sub apă, a durat mult pînă s-a lăsat apa.

Am pus cartofi acolo, zarzavaturi, frumos împrejur. Am făcut ca acasă, obișnuit. Or fost cartofi frumoși, pământ bun acolo. Și când i-am scos, ce-o fost, că-n câteva zile au prins pete și au început să se strice.

Asa am bătut grâul și am avut pită. L-am curățit, l-am vînturat și el (*sotul - n.n.*) s-a dus la moară. Am avut radio și am dat radio, ca să poată să facă mai multă făină. Atuncea am făcut o sobă mică și făceam pîine acolo. (**Soțul:** „Așa creștea grâu, că nici ciulinii nu creșteau așa repede!”)

Când am avut casa gata am avut voie să mergem la servicii. Eu am intrat bucătăreasă și el o avut administrația la alimente, la porci, la gostat în satu vechi, la Dudești. Am lucrat cinci ani acolo. Au fost oameni de la Pesac, Periam, din Lovrin a fost doctoru Gomoiu, macedoneni au fost, alții au fost din Mehedinți, de la Vânju Mare, Strehaia. Nemți au fost mai puțini, numai opt familii, că noi am fost fugiți și am mers mai la urmă. (*Povestește cum a fost mușcată de un câine turbat și ajutată de niște români din București care au dus-o la spital, salvându-i astfel viața.*)

Au fost acolo și niște oameni din Gotlob, care aveau un băiat în Germania. Ei au fost cei mai bogați din Gotlob. A venit iarna, n-au putut să-și facă casă, au rămas numai ei. A venit viscolu, zăpadă grea, urâtă și ce-au avut au vândut pînă la trei scînduri și le-au mai rămas niște paie și o capră. Și a fost o săptămână așa o zăpadă, că n-am mai putut să mergem unul la altul. Bordeiul lor a fost complet acoperit. Și atunci oamenii au avut milă, că ei oameni bătrâni n-au

foc, n-au nimic și i-au descoperit pe ei. Când i-a descoperit i-au găsit morți, înghețați, pe amândoi și capra între ei nu murise. A mâncat paie de la bătrâni și nu a murit. Atunci oamenii au dat capra și ce-a mai fost prin colibă la doi băieți, să-i înmormânteze. Atunci au luat o sanie mică, un hârșeu, ștrang și o sapă. I-au pus într-o pătură, dar n-au putut să-i ducă. Au făcut o groapă în zăpadă, în deal și i-au băgat pe ei înăuntru în zăpadă până la primăvară. Și copilul lor a scris la București, din Germania, cât costă să-i dea pe părinții lui acasă, de acolo. Și nu au vrut să-i dea (...)

În Bărăgan toți am fost în aceeași chinuire. Și am început să facem cunoștință și cu oamenii din satul vechi și ei ne-au ajutat, le-am mai vândut ceva și ne-au dat și ei nouă ce am avut nevoie.